

Kilátás
a Szeletából

Szinva-völgyi zarándokút

...avagy Bársony János és a neandervölgyi ember

A Bársony-házi „szakócák” 1891-es megtalálása és a Szeleta-barlangi első eredményes ásatássorozat (1906–1913) óta sokan sokféleképpen elmesélték már a Bükk-hegység őskőkori emberének „dicsőséges” múltját. Úgy tekintünk e távoli korok férfijaira és nőire, mintha valóban vér szerinti ősapáink, őspanyaink lettek volna, és hiszünk a mítoszban, ami körüllegi őket. Miért is ne tennénk? Már a tudomány, az ősrégészet is – mellyel kutatjuk életüket – igazi misztikum, detektív munka, időutazás. Számomra e hivatásban a legizgalmasabb, ha az ősember táborüzéhez telepedhetek, beszippantatom a véres sült hús illatát, eljátszhatok az este éledő gyerekcsapattal, hallgathatom az elszunnyadó tábor csendesedő mocorgását, s néha felriadhatok egy-egy hangosabb horkantásra... Hosszan sorolhatnám, mi minden elevenedik meg a szemem előtt, amikor munka közben a

kezem alól bukkan elő egy-egy kőszerszám vagy ősalatcsont, de nem teszem. Inkább egy rövid zarándokútra csábítom Önöket a csodálatosan szép Bükk-hegység keleti felének távoli múltjába. Lessük meg, kik és hogyan éltek e tájon előttünk szinte minden ma ismert civilizációs segédeszköz nélkül, sok tízezer évvel ezelőtt.

IDŐTÁLLÓ KÉZNYOMOK

Utazásunkat természetesen Miskolc belvárosában, Bársony János ügyvéd egykori házánál kell kezdeni, a Rákóczi és Kálvin János utca sarkán. Száztizenkilenc évvel ezelőtt a ház alapjait ásó munkások egy irigylésre méltó történelmi pillanat részesei lehettek, amikor néhány szokatlan formájú követ találtak az új épület alapozása közben. Azt számos, nálam érdemesebb kutató összefoglalta már, hogy

SZOLYÁK PÉTER – Herman Ottó Múzeum (szöveg és kép)

ezután hogyan került a három „szakóca” történelmünk egyik legnagyobb polihisztorához, Herman Ottóhoz, és hogyan született meg egy csapásra a zseniális tudós felismeréséből a magyar őskőkorkutatás. Lépjünk túl most a magasztos kutatástörténeti pillanatokon, és a ma is impozáns épület előtt állva keressük inkább az ősembert a lelet mögött.

Kevesen tudják vagy sejtik, de a három „szakóca” valójában nem felel meg a szakócaókról kialakított tudományos képnek, más szóval a tipológiának. Már az is kérdéses, hogy valóban használati eszközök voltak-e vagy inkább díszlánczsacsúcsok. Sőt, talán túlzás is mindhárom leletet egy kalap alá venni. A legkisebb darab meglehetősen jellegtelen, ám a másik kettő igazi mestermunka. Míg kidolgozásuk megfelel az őskőkori szeletai vagy bábonyi kultúrákból ismert kétoldali megmunkálású levélkaparóknak és hegyeknek, addig méreteik alapján mindkettő valódi unikum (hosszuk 23,8, illetve 19,5 cm). Kidolgozásuk sok apró jellegzetessége arra utal, hogy a látszólagos formái és a valós nyersanyagbéli különbség ellenére

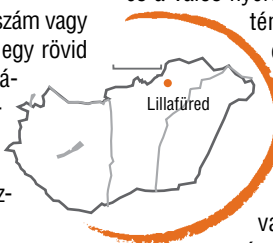
ténylegesen egy és ugyanazon ember keze munkáját csodálhatjuk e darabokban.

A Bársony-házi „szakócák” pontos korát nem ismerjük. Kidolgozásuk alapján annyit mondhatunk, hogy feltehetően valamikor a középső őskőkor második felében (80–35 ezer évvel napjaink előtt) készültek, és ezért a neandervölgyi ember ügyességét dicsérik.

MAMUT A GYÓGYFÜRDŐBEN

Ha a Bársony-háztól nyugat felé indulunk, az első ősemberbarlangot Miskolc Diósgyőr városrészében találjuk. A Diósgyőr-Tapolcai-barlangot – mely a középső őskőkori, egyébként jellegzetesen levél formájú eszközöket (hegyek, kések, kaparók) használó bábonyi és szeletai, valamint a taubachi kultúrák lelőhelye volt – egy neandervölgyi ember ma már nehezen találná meg. Mellesleg gyanítom, szívesebben költözne az egykori tanyahelye előtt magasodó, impozáns Diósgyőri-várba. Sőt, külön örülne a diósgyőri strandfürdő közelségének, amely miatt a mai turista sem nagyon veheti szemügyre az őskőkori gyakran látogatott üreget. A barlangot az 1930-as évektől a vízügyi hasznosítás miatt kezdte fokozatosan „feláldozni” korunk embere – hál’ istennek nem tudományos kutatás nélkül.

Ha egy vár- vagy strandlátogatás után van kedvük, javasolom, félközzenek minél közelebb a száz éve még szabadon álló barlangbejárat-hoz, majd forduljanak észak felé, és kezükben egy turistatérképpel képzeljék el a tájat mindenféle modern építmény nélkül. Észre fogják venni, hogy 50–100 ezer évvel ezelőtt milyen fantasztikus hely lehetett a Szinva-völgy ezen szakasza. A hegyek közül kirohanó patak itt már lecsendesül, a szemközti dombok pedig kiválóan visszafogják a hideg északi szeleket.

A Herman Ottó-barlang

És ami egy vadász számára a legfontosabb: a kelet–nyugat futású völgyet, mely vadváltó is volt a hegyekből az Alföld irányába, teljesen észrevétlenül lehet szemmel tartani. Az őskor nagyvadjai – mamutok, bölények, lovak – egyébként is szívesen látogatták az ásványi sókban gazdag, közeli hőforrásokat.

A PUSZTÍTÓ SZINVA

Lelki szemek nyilván nehezen fognak betelni a legelésző vagy épp a hőforrásnál dagonyázó őssálatok látványával, mégis induljunk tovább az északnyugat felé húzódnó és egyre szűkebb völgyön. Körülbelül három kilométer után, elérve a Bükk egyik keleti kapuját, a Csanyikot, éles

Bársony-házi „szakóca”

fordulót veszünk délnyugatnak. Alig 20–30 perces kényelmes sétával egy felejthetetlenül vadregényes helyre, a Hámori-szorosba érkezünk. A környék amellett, hogy híres sziklamászóhely és olyan látványosságokkal teli, mint a megkapó szépségű Palotaszálló, a Hámori-tó, a lillafüredi vízesés – hogy csak néhányat említsék –, hemzseg az ősemberbarlangoktól is.

A szoros déli oldalán nyílik a két bejáratral is rendelkező Herman Ottó-barlang, fölötte pedig minden férfi gyerekkori bűvőhely-álma, a szeletai emberek által gyakran látogatott és rendkívül nehezen megközelíthető Puszkaporosikőfülke. A formakincse, hatalmas denevérkolóniája és régészeti emlékei miatt fokozottan védett Herman-barlang mára teljesen feltárt csarnoka emlékeztet látvány, különösen a felső bejárat felől. Ebben nem kis szerepe van a ma bent terpeszkedő, 25 méter hosszú és faltól falig terjedő tónak. A felső őskőkori aurignaci és gravetti kultúra népe a 35–18 ezer évvel ezelőtti

A Bársony-ház

időszakban lakta alkalmoszerűen a barlangot. A tudományos szempontból mai napig nagy fejtörést okozó, egyébként szép őskőkori leletanyagot és egy tűzhelyfoltot adó üreget a Szinva az elmúlt tízezer évben számtalanszor előntötte. Ez azt is jelenti, hogy a leletek legnagyobb részét a víz már az első ásatások (1915 és 1917) előtt kimosta a barlangból. Tudva, hogy itt két átfúrt szarvasszemfog-függő is napvilágra került, egyik szemünk mindig sírni fog, miközben a festői látványban gyönyörködünk.

ÁLMODOZNI SZABAD

A Herman Ottó-barlangtól légvonalban alig 500 méterre, a Hámori-völgy északi szikláinak tetején tátong büszkén a világhírű Szeleta-barlang hatalmas szádája. Őskőkorkutatásunk Mekkája valódi záródkhely őstörténésznek, régésznek és egyszerű turistának egyaránt. Az egykor aprócska barlangnyílást két sikertelen ásatás (Kecske-lyuk és Büdös-pest) után Herman Ottó ajánlotta a nagyhírű geológus, Kadić Ottokár figyelmébe, akit éppen a polihisztor közbenjárására bízott meg Darányi Ignác földművelésügyi miniszter, hogy a Bársony-házi „szakóca”

ürügyén az ősember nyomait kutassa a bükki barlangokban. Herman korábban pókok megfigyelésével foglalatzkodott a szűk bejáratú üregben. Megérezésével a „szakóca” ügyét méltóképpen megkoronázó siker kulcsát tette le Kadić kezébe.

A kétágú, befelé sejtelmes, kifelé páratlan kilátással bíró barlang egykor 12 méter vastag rétegsorából eddig több mint kétezer kőeszköz (a középső őskőkori bábonyi, idős szeletai és moustéri, valamint a felső őskőkori aurignaci, fiatal szeletai és gravetti kultúra emlékei), illetve sok ezer őssálatcsont került elő. A barlangi medve tanyahelyeként is szolgáló barlang napjainkig a hazai és nemzetközi tudományos érdeklődés homlokerében van. A legutóbbi, 2007-ben lezajlott kutatás eredményei csak megerősítették a gyanút, hogy még legalább további száz évig foglalkozhatunk majd azzal, kik, mikor és hogyan éltek e vidéken. Ha arra járnak, mindenképpen üljenek le egy fél órára a fehér sziklákon, csukják be a szemüket, jó mélyen lélegezzék be az ősi táborítűzek füstjét, és ne habozzanak megkóstolni a frissen sült vadat...

Ásatás a Szeletában (2007)